

**MEDRESE GELENEĞİ VE
MODERNLEŞME SÜRECİNDE
MEDRESELER**

ULUSLARARASI SEMPOZYUM

التراث المدرسي الشرعي والمدارس الشرعية في مواجهة مسار الحداثة

**MADRASAH TRADITION AND
MADRASAHS IN THE PROCESS OF
MODERNIZATION**

**KEVNETORA MEDRESEYÊ
Û
DI PÊVAJOYA MODERNBÛNÊ DE
REWŐA MEDRESEYAN**

5-7 Ekim / October 2012
Muş Alparslan Üniversitesi
Muş / TÜRKİYE

M.Ş.Ü. YAYINLARI -1-

1. cilt isbn: 978-605-5137-01-4

Kitap Adı

Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler

Editör

Yrd. Doç. Dr. Fikret GEDİKLİ

Son Okumalar

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin DOĞAN
Yrd. Doç. Dr. Mehmet DALKILIÇ

Dizgi

Yrd. Doç. Dr. Fikret GEDİKLİ

Kapak Tasarım

Erdal YILDIZ

Baskı/Cilt

-2-

1. Baskı

Mayıs 2013, Muş

Bu eserin bütün hakları M.Ş.Ü'ye aittir.
Yayınevinin izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

İsteme Adresi

Muş Alparslan Üniversitesi
Tel: 0436 213 00 59 – Fax: 0436 213 00 59
www.alparslan.edu.tr

Bediüzzaman Said Nursi'nin Medrese Hayatı ve Medresetü'z- Zehra Projesi

Prof. Dr. Şadi EREN¹

Bediüzzaman Said Nursi, 1908 yılında meydana gelen 2. Meşrutiyet sonrası, Doğu'da aşiretler arasında bir seyahat yapar. Bu seyahati esnasında, yeni gelişen durumlara karşı onların suallerine cevaplar verir. Bu sual ve cevapları Münazarat isimli eserinde neşreder. Bu sual ve cevaplar, günümüzde de güncelliğini devam ettirmektedir.

İşte bu eserinde ele aldığı en önemli meselelerden biri, Medresetü'z- Zehra projesidir. Bu projesini hemen her fırsatta başkalarıyla ve özellikle devlet yetkilileriyle paylaşmış, teoriği pratiğe çevirmeye çalışmıştır.

O'nun Medresetü'z- Zehra projesi, günümüz Türkiye'sinin önemli problemlerinin adeta bir reçetesi gibidir.

Anahtar Kelimeler

Medresetü'z- Zehra, Bediüzzaman Said Nursi, mektep, medrese, zaviye, din-bilim sentezi, Ezher Üniversitesi, Kürtler, Münazarat

Kökleri mazide bir istikbal planlayıcısı

İslamî ilimlerde, gelenekle gelecek arasında bir denge tutturabilmek çok da kolay görülmemektedir. Bazıları, mazinin derinlerinde kalıp günümüze gelemezken, bazıları ise maziye hiç gitmeyip "köklerden kopuk bir İslam" sunmaya çalışmaktadır.

Bir kısım nadide insanlar ise, gelenekten beslenip geleceği adeta görerek istikbal

1 İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

planlaması yapabilmiş kimselerdir. “Medresetü’z- Zehra” isimli dev bir projenin mimarı olan Bediüzzaman’ın da böyle kimselerden olduğu, her geçen gün daha bariz bir şekilde anlaşılmaktadır.

1952 yılında Eşref Edib’in kendisiyle yaptığı röportajın bir yerinde şöyle demektedir:

“Beni, skolastik bataklığı içinde saplanmış bir medrese hocası zannediyorlar. Ben, bütün müsbet ilimlerle, asr-ı hazır fen ve felsefesiyle meşgul oldum. Bu hususta en derin meseleleri hallettim. Hattâ bu hususta da bazı eserler te’lif eyledim.”²

Medrese hayatı

Bediüzzaman, bir medrese talebesi ve müderrisidir. Küçüklüğünde çeşitli zatlardan ders almış olmakla beraber, çok düzenli bir medrese eğitimi aldığı söylenemez. Ders aldığı zatlardan büyük biraderi Molla Abdullah, Seyyid Nur Muhammed, Şeyh Mehmed Emin Efendi, Şeyh Mehmed Celâli, Molla Fethullah Efendi, Şeyh Abdurrahman-ı Tâgî, Şeyh Fehim ve Şeyh Muhammed Küfrevî gibi zatlardan sayabiliriz.³

— Kendisi, medrese hayatıyla ilgili olarak şöyle der:

“Tarihçe-i hayatını okuyanlar ve hemşehrileri bilirler ki; “İzhar” kitabından sonraki medrese usûlünce onbeş sene ders almakla okunan kitapları, Resail-in Nur müellifi yalnız üç ayda tahsil etmiş.”⁴

Bu şekilde süratli bir eğitim sistemi uygulamaktan maksadı, kendisinde fitraten var olan yenilik fikrini medrese usûllerinde göstermek ve bir sürü haşiye ve şerhlerle vakit zayi’ etmemektir.⁵

Medreselerin önemi

Medrese, “ders görülen yer” demektir. İlmin insan hayatındaki önemi nispetinde, medreseler de özel bir öneme sahiptir. Bediüzzaman, medreseleri “İslam’ın üç

2 Heyet, Tarihçe-i Hayat, s. 628

3 Heyet, Tarihçe-i Hayat, s. 30-47

4 Nursî, Şualar, s. 691

5 Heyet, Tarihçe-i Hayat, s. 33

kalesinden biri” olarak değerlendirir.⁶ Bu üç kaleyi; medreseler, tarikatlar ve hilafet olarak anlayabiliriz. Hilafet, devlet imkânlarıyla dini muhafazaya çalışırken, tarikat dinin ahlakî boyutunu tesis eder. Medreseler ise, bilgi yönüyle dinin kitlelere ulaşmasına vesile olur.

Mektep – medrese – zaviye sentezi

Mektep, fen bilimlerinin öğretildiği yer; **medrese**, din ilimlerinin ders verildiği yer, **zaviye** ise nefislerin terbiye edildiği manevi bir kışladır. Mektep, insanların akıllarına, medrese kalplerine, zaviye ise vicdanlarına hitap eder. İdeal bir eğitim, insanın bu üç yönünü ihmal etmemeli, her birini beslemeli ve takviye etmelidir.

Bediüzzaman, Medresetü’z- Zehra’nın insanın her üç yönüne de hitap edeceğini anlatır: Medresetü’z- Zehra “ukûl yanında en a’lâ bir mektep olduğu gibi; kulûb yanında en ekmel bir medrese, vicdanlar nazarında en mukaddes bir zaviyeyi temsil edecektir.”⁷

Medresetü’z- Zehra ismi

975 yılında Mısır’da Fatımîler tarafından kurulan El- Ezher Üniversitesi, İslam Dünyasının tarih boyu en büyük üniversitelerinden biri olmuştur. Günümüzde de yarım milyon civarındaki öğrencisiyle gerek Mısır dâhilinde, gerekse burada eğitim gören dış ülkelerden gelen öğrenciler vasıtasıyla Mısır haricinde derin etkilere sahip olduğu gözler önündedir.

Bediüzzaman, eserlerinde El- Ezher Üniversitesinden “Âlem-i İslâm’ın medrese-i kübrası”⁸ ve “medrese-i umumîsi”⁹, yani “İslam âleminin en büyük ve en umumî medresesi” olarak sitayişle bahseder. Kendi kurmak istediği İslam Üniversitesine El- Ezher kelimesinin müennesi olan Ez- Zehra kelimesini kullanarak “Medresetü’z- Zehra” adını verir.

Medresetü’z- Zehra’ya olan ihtiyaç

Bediüzzaman, böyle bir İslam üniversitesine olan ihtiyacı şöyle nazara verir:

6 Nursi, Mektubat, s. 445

7 Nursi, Münazarat, s. 82-83

8 Nursi, Emirdağ Lahikası 1, s.275

9 Nursi, Lem’alar, s. 169

“Altmışbeş sene evvel Câmi-ül Ezher’e gitmek istiyordum. Âlem-i İslâm’ın medresesidir diye, ben de o mübarek medresede bir ders almaya niyet ettim. Fakat kısmet olmadı. Cenab-ı Hak rahmetiyle bir fikir ruhuma verdi ki: Câmi-ül Ezher Afrika’da bir medrese-i umumiye olduğu gibi; Asya, Afrika’dan ne kadar büyük ise, daha büyük bir dârülfünun, bir İslâm üniversitesi Asya’da lâzımdır. Tâ ki İslâm kavimlerini, meselâ Arabistan, Hindistan, İran, Kafkas, Türkistan, Kürdistan’daki milletleri, menfi ırkçılık ifsad etmesin.”¹⁰

Bediüzzaman, Cumhuriyetin kuruluş yıllarında bu fikirlerini devlet yetkilileriyle de paylaşır. Hatta 200 milletvekilinden 163 tanesi böyle bir üniversite için Bediüzzaman’ın yazdığı dilekçeyi imzalar. Ancak bazıları “Biz şimdi geleneksel ve dini ilimlerden ziyade batılılaşmaya ve medeniyete muhtacız” der. Bediüzzaman, şöyle cevap verir:

“Siz, farz-ı muhal olarak, hiçbir cihette ihtiyaç olmasa da çoğu peygamberin Asya’da, Doğu’da çıkması ve çoğu feylesofların Batı’da gelmelerinin delaletiyle; Asya’yı hakikî terakki ettirecek, fen ve felsefenin tesiratından ziyade din hissi olduğu halde, bu fitrî kanunu nazara almayarak batılılaşmak namıyla İslâmi gelenekleri bıraksanız ve lâik bir esas yapsanız dahi, dört-beş büyük milletlerin merkezinde olan Doğu illerinde millet, vatan selâmeti için dine, İslâmiyet’in hakikatlarına kat’iyyen taraftar olmak, size lâzım ve elzemdir. Binler misallerinden bir küçük misal size söyleyeceğim:

Ben Van’da iken, hamiyetli Kürd bir talebeme dedim ki: “Türkler İslâmiyete çok hizmet etmişler. Sen onlara ne niyetle bakıyorsun?”

Dedi: “Ben Müslüman bir Türk’ü, fâsık bir kardeşime tercih ediyorum. Belki babamdan ziyade ona alâkadarım. Çünkü tam imana hizmet ediyorlar.” Bir zaman geçti (Allah rahmet etsin) o talebem, ben esarette iken, İstanbul’da mektebe girmiş. Esaretten geldikten sonra gördüm. Bazı ırkçı muallimlerden aldığı ters tepki ile, o da Kürdçülük damarı ile başka bir mesleğe girmiş. Bana dedi: “Ben şimdi gayet fâsık, hattâ dinsiz de olsa bir Kürd’ü, sâlih bir Türk’e tercih ediyorum.” Sonra ben onu birkaç sohbetle kurtardım. Tam kanaati geldi ki: Türkler, bu İslâm milletinin kahraman bir ordusudur.

Ey sual soran meb’uslar! Şarkta beş milyona yakın Kürd var. Yüz milyona yakın

10 Nursi, Emirdağ Lahikası 2, s.223

İranlı ve Hindliler var. Yetmiş milyon Arab var. Kırk milyon Kafkas var. Acaba birbirine komşu, kardeş ve birbirine muhtaç olan bu kardeşlere, bu talebenin Vandaki medreseden aldığı dinî ders mi daha lâzım? Veyahut o milletleri karıştıracak ve ırk-daşlarından başka düşünmeyen ve İslâm kardeşliğini tanımayan sırf felsefi ilimleri okumak ve İslâmî ilimleri nazara almamak olan o merhum talebenin ikinci hali mi daha iyidir? Sizden soruyorum!

İşte bu cevabımdan sonra, gelenek aleyhinde ve her cihetle batılılaşmak fikrini taşıyanlar, kalktılar imza ettiler. İsimlerini söylemeyeceğim, Allah kusurlarını afvet-sin, şimdi vefat etmişler.¹¹

“Medrese” adının tercih sebebi

Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da klasik medreseler bazan küçük köylere kadar yaygın olduğundan, “medrese” ismi bilinen bir isimdir. Bediüzzaman’ın tabiriyle medrese ismi “me’luf ve me’nus ve cazibedar ve şevk-engiz” olduğu için, böyle bir İslam üniversitesini rağbetleri uyandıran o mübarek medrese ismiyle isimlendirmek daha uygun olacaktır.¹²

Medresetü’z- Zehra’nın yeri

Medresetü’z- Zehra, başlangıç itibarıyla bir “Doğu Üniversitesi” projesidir. Bundan dolayı, Bitlis ve Bitlis’in iki cenahı olan Van ve Diyarbakır’da kurulması düşünülmüştür.¹³

Medresetü’z- Zehra’nın stratejik konumu

Bediüzzaman’ın idealindeki Medresetü’z- Zehra, bir Doğu üniversitesi olmanın yanında, aynı zamanda bir Ortadoğu üniversitesidir. Bu yönüyle böyle bir üniversite, hem Doğu’ya hem de Ortadoğu’ya birlik, beraberlik, esenlik gelmesine vesile olacak, “İslam Kardeşliği” manasını tesis edecektir. Kendi ifadesiyle:

“Vilayat-1 şarkiyenin merkezinde hem Hindistan, hem Arabistan, hem İran, hem Kafkas, hem Türkistan’ın ortasında Medresetü’z- Zehra manasında, Câmi-ül Ezher

11 Nursi, Emirdağ Lahikası 2, s.224 - 225

12 Nursi, Münazarat, s. 80

13 Nursi, Münazarat, s. 79

üslûbunda bir dârülfünun; hem mekteb, hem medrese olarak bir üniversite için, tam ellibeş senedir Risale-i Nur'un hakaikına çalıştığım gibi, ona da çalışmışım."¹⁴

Mısır'daki El- Ezher ve İrandaki El- Mustafa Üniversitelerinin bu ülkelere ne derece stratejik destek sağladığı düşünülürse, Medresetü'z- Zehra'nın önemi çok daha iyi anlaşılacaktır.

Eğitim dili

Medresetü'z- Zehra üç dil ile eğitim yapan bir üniversite olarak düşünülmüştür. Bediüzzaman bunu şöyle ifade eder: "Lisan-ı Arabî vâcib, Kürdî caiz, Türkî lâzım kılmak."¹⁵

Arapça, Müslümanlar arasında ortak bir dil mesabesindedir. Çünkü dinin iki temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şerifler Arapça olduğu gibi, dinî eserlerin çoğu yine Arapçadır. İyi bir Arapça bilgisine sahip olmadan İslamı derinlemesine anlamak ve İslamî meselelerde sağlıklı değerlendirmelerde bulunmak mümkün değildir. Bunun için Medresetü'z- Zehra'da Arapça zorunlu dildir.

Medresetü'z- Zehra'nın kurulacağı bölgede yaşayan insanların anadili genelde Kürtçe olduğundan, Medresetü'z- Zehra'da Kürtçe eğitim de olacaktır. Ancak bu, Arapça derecesinde zorunlu değil, seçmeli olacak, isteyen öğrenci Kürtçe eğitim alabilecektir.

Medresetü'z- Zehra'nın üçüncü dili Türkçedir. Zira Türkçe, devletin resmi dilidir. Bu medreseden yetişenler ülkenin hemen her yerinde görev yapabileceğinden, resmi dili iyi bilmeleri gerekmektedir.

Sadece din ilimleri mi?

Bediüzzaman, Medresetü'z- Zehra'yı sadece dinî ilimleri tedris eden bir üniversite olarak değil, fen bilimlerinin din ilimleriyle beraber okutulacağı bir üniversite olarak tasarlar. Kendi ifadesiyle Medresetü'z- Zehra "Fünun-u cedideyi, ulûm-u medaris ile mezc ve derç edecek"¹⁶ yani yeni fenleri, medrese ilimleriyle kaynaştıracak,

14 Nursi, Emirdağ Lahikası 2, s. 224

15 Nursi, Münazarat, s. 80

16 Nursi, Münazarat, s. 80

beraber okunmasını sağlayacaktır.

Zira “Vicdanın ziyası, ulûm-u diniyedir. Aklın nuru, fûnun-u medeniyedir. İkisinin imtizacıyla hakikat tecelli eder. İki cenah ile talebenin himmeti pervaz eder. İftirak ettikleri vakitte; birincisinde taassup, ikincisinde hile, şüphe tevellüt eder.”¹⁷

Yani, vicdanın ziyası, dinî ilimlerdir. Aklın nuru, medeniyetin lazımı olan fen bilimleridir. İkisinin beraber öğretilmesiyle hakikat tecelli eder. Böylece talebe iki kanatlı kuş misali olur, kanatlanır. Bu ilimlerin ayrı ayrı öğretilmesi durumunda; birincisinde taassup, ikincisinde hile ve şüphe meydana gelir. Sadece dinî ilimleri okuyan bir öğrenci, taassup içinde kalabilir. Sadece fen bilimleri okuyan bir öğrenci de, dinden nasibini almayınca dinî meselelere şüpheyle bakabilir, işinde de dürüst olmayıp hile peşinde koşabilir.

Bu bağlamda Einstein’ın şu sözünü hatırlayabiliriz: “Dinsiz ilim kör, ilimsiz din topaldır.”

Öğretim üyelerinin seçimi

Medresetü’z- Zehra, her şeyden evvel Doğu ve Güneydoğu’ya yönelik bir proje olması hasebiyle, burada görev yapacak kimselerin Türklerin ve Kürtlerin itimat ettiği Kürt âlimlerinden veya en azından Kürtçe bilen kimselerden olması düşünülmüştür.¹⁸

Uzmanlaşma

Osmanlı’nın son döneminde medrese sistemi köylere kadar yaygın olmakla beraber, büyük medreseleri istisna edersek- günümüzdeki şekliyle her dersi o sahanın uzmanının vermesi söz konusu değildi. Medresetü’z- Zehra, uzmanlaşmanın tecelli ettiği bir üniversite olacak, uzman kişiler ders verecek, uzman kişiler yetiştireceklerdir.

Bediüzzaman’ın ifadesiyle, “umuma el atmak, umumu terk etmektir.”¹⁹ Her şeyi öğretmeye kalkışmak, hiç birini layığıyla öğretememek demektir. Dolayısıyla, Al-

17 Nursi, Münazarat, s. 81

18 Nursi, Münazarat, s. 81

19 Nursi, Muhakemat, s. 24

lah'ın icraatında her ağacın belli bir meyve vermesi misali, her öğretim elemanı belli bir branşta ders vermeli, her öğrenci de belli alanda uzman hale gelmeli, sanatında fani olmalıdır.

Medresetü'z- Zehra'da farklı bölümler bulunacaktır. Fakat talebeler kendi bölümlerinde uzmanlaşırlarken, uzmanlık alanlarına yakın bilim dalları ile ilişki içerisinde bulunacaklar ve kendi alanlarına yardımcı olacak ilgili dersleri alacaklardır. Böylece diğer bilim dallarına karşı tamamen cahil kalmayacaklardır.

Mezunları istihdam

Medresetü'z- Zehra, devlet nezdinde bir üniversite olarak tanınmalı, buradan mezun olanlar istihdam edilebilmelidir. Diplomasının geçerli olmaması halinde tercih edilmeyeceği, cazibesinin olmayacağı ortadadır.²⁰

Medresetü'z- Zehra'nın maddi finansmanı

Medresetü'z- Zehra büyük bir projedir, büyüklüğüne göre de elbette masrafları olacaktır. Bu masraflar, başlıca şu yollarla karşılanacaktır:

- 1- Başlangıç itibarıyla devlet yardımı.
- 2- Vakıflar.
- 3- Zekâtlar.
- 4- Sadaka ve adaklar.²¹

Medresetü'z- Zehra, başlangıç itibarıyla devlet himayesinde kurulacak, ama ardından halkın desteğiyle kendi ayakları üzerinde durabilecektir. Dolayısıyla, resmi statüde bir devlet üniversitesi olarak değil, bir vakıf üniversitesi olarak hizmet verecektir.

Medresetü'z- Zehra'nın faydaları

Bediüzzaman, Medresetü'z- Zehra'dan beklentilerini şöyle nazara verir:

20 Nursi, Münazarat, s. 81

21 Nursi, Münazarat, s. 82-83

- 1- Medreselerin tevhid ve ıslahı
- 2- İslâmiyeti, onu paslandıran hikâyeler, İsrailiyat ve soğuk taassuptan kurtarmak.
- 3- Meşrutiyetin güzelliklerini yaymak için bir kapı açmak.
- 4- Yeni eğitim sistemlerini medreselere sokmak için bir yol ve medrese ehlinin nefret etmeyeceği saf bir fen kaynağı açmak.
- 5- Ehl-i medrese, ehl-i mektep, ehl-i tekyenin²² birbirleriyle barışmaları. Tâ, karşılıklı olarak birbirlerine meyil ve fikir alışverişi ile en azından maksatta bir ve beraberolsunlar.²³

Medrese, mektep ve tekye ehlinin ciddi fikir ayrılıkları içinde olduğu, bir realitedir. Bu fikir ayrılığı, bir araya gelmelerini zorlaştırmakta, meşrep ayrılıkları da ilerlemelerini durdurmaktadır. Zîrâ her biri mesleğine taassup göstermekte, başkasının mesleğini tam bilmediği için de tefrit ve ifrat ederek; biri diğerini tadelil, öteki de berikini techil eylemekte. Medrese ehli olanlar mekteplileri “yoldan çıkmış kimseler” olarak görürken, mektep ehli olanlar da medreselileri “cahil kimseler” olarak değerlendirmekte.²⁴

Bediüzzaman, Münazarat isimli eserinde Medresetü’z-Zehra’nın üstteki faydalarını anlattığı gibi, 1950 sonrasında şu iki faydasına dikkat çeker:

-Menfi ırkçılığın Arabistan, Hindistan, İran, Kafkasya, Türkistan, Kürdistan’daki milletleri ifsat etmesini önlemek. Hakiki, müspet ve kudsî ve umumî hakiki milliyet olan İslâmiyet milliyeti ile Kur’ân’ın temel bir kanunu olan, “Mü’minler ancak kardeşirler”²⁵ düsturunun tam inkişafına vesile olarak, gerçek anlamda kardeş olmalarını sağlamak.²⁶

-Orta Doğu’da barışı temin etmek. Hatta insanlık âleminde genel bir barışa vesile

22 Kelimenin aslı tekye olmakla beraber, tekke şeklinde kullanımı daha yaygındır. Tarikat ehlinin barındıkları, ibadet ve tören yaptıkları yeri ifade eder. Dergâh veya hângâh kelimeleri de aynı manayı ifade etmekte kullanılır.

23 Nursi, Münazarat, s. 83-84

24 Bkz. Nursi, Münazarat, s. 84-85

25 Hucurat, 10

26 Nursi, Emirdağ Lahikası 2, s.224

olmak.²⁷

Medresetüz – Zehra'nın tarihi seyri

Bediüzzaman, Demokrat Parti iktidarı zamanında 1951 yılında Doğu'ya bir üniversite açılması gündeme geldiğinde,²⁸ Medresetüz– Zehra'nın tarihi seyrini zamanın Milli Eğitim Bakanı olan Tevfik İleri'ye ve Bakanlar Kuruluna gönderdiği mektupta şöyle anlatır:

“Ben bütün ruh-u canımla Maarif Vekili'ni tebrik ediyorum. Hem ellibeş sene-den beri, Medresetüz- Zehra namında Şark Üniversitesinin tesisine çalışmak ve o üniversiteyi biri Van'da, biri Diyarbakır'de, biri de Bitlis'te olmak üzere üç tane veya hiç olmazsa bir tane Van'da tesis etmek için, Hürriyetten evvel İstanbul'a geldim. Hürriyet çıktı, o mesele de geri kaldı.

Sonra İttihatçılar zamanında Sultan Reşad'ın Rumeli'ye seyahatı münasebetiyle Kosova'ya gittim. O vakit Kosova'da büyük bir İslâmî dârülfünun tesisine teşebbüs edilmişti. Ben orada hem İttihatçılara, hem Sultan Reşad'a dedim ki:

“Şark böyle bir dârülfünuna daha ziyade muhtaç ve âlem-i İslâmın merkezi hük-mündedir.” O vakit bana vaat ettiler. Sonra Balkan harbi çıktı, o medrese yeri istila edildi. Ben de dedim ki: “Öyle ise o yirmi bin altun lirayı Şark dârülfünununa veriniz.” Kabul ettiler.

Ben de Van'a gittim. Ve bin lira ile Van gölü kenarında Artemit'te temelini attıktan sonra harb-i umumî çıktı. Tekrar geri kaldı.

Esareten kurtulduktan sonra İstanbul'a geldim. Hareket-i Milliyeye hizmetimden dolayı Ankara'ya çağırıldılar. Ben de gittim. Sonra dedim: “Bütün hayatımda bu dârülfünunu takib ediyorum. Sultan Reşad ve İttihatçılar yirmibin altun lirayı verdiler. Siz de o kadar ilâve ediniz.” Onlar yüz ellibin banknot vermeye karar verdiler...”²⁹

Ancak, bu defa da bu emeli tahakkuk etmez. Kendisi bunun şöyle ifade eder:

27 Nursi, Emirdağ Lahikası 2, s. 225

28 Mezkûr üniversite önce Van ilimizde açılması düşünülürken, olayların gelişim seyri içinde 1957 yılında Erzurum ilimizde açılmıştır. Bediüzzaman, böyle bir üniversitenin açılma kararını sevinçle karşılamış, “benim üniversitem” diyerek sahip çıkmıştır.

29 Nursi, Emirdağ Lahikası 2, s.183-184

“Fakat binler teessüf, medreseler kapandı, onlar ile uyuşamadım, yine geri kaldı.”³⁰

İmam – Hatip Liseleri

İmam – Hatip Liseleri, bir yönüyle Bediüzzaman’ın Medresetü’z- Zehra projesiyle örtüşmektedir. Zira bu okullarda hem din ilimleri hem de fen bilimleri beraber verilmektedir. Bediüzzaman, 1950 den sonra yaygınlaşmaya başlayan bu okullara taraftar olmuş, onları eski zamanın mübarek medreseleri şeklinde gördüğünü ifade etmiştir.³¹

Bediüzzamanın “medrese” telakkisi

İslam tarihinde Nizamiye, Zeytuniye gibi sistematik medreseler ortaya çıkmakla beraber, aslında medreselerin başlangıcı ta Suffe’ye kadar gitmektedir. Bediüzzaman “Hoca-i Kâinat olan Fahr-i Âlem Aleyhissalâtü Vesselâm’ın kudsî medresesi ve tekyesi olan Suffe...”³² ifadeleriyle böyle bir manaya ufuk açmaktadır.

Bediüzzaman, medreseyi sadece belli bir mekân olarak görmez. Ona göre her yer bir çeşit medrese olabilir. Mesela, “tren bir medrese-i seyyaredir.”³³ Dağ ve sahra da, ders verilen ve ders görülen birer mekândır.³⁴ Hatta O, hapishaneyi de medrese adıyla yâd eder, kendisinin ve talebelerinin zaman zaman girdiği hapishaneye Medrese-i Yusufiye namını verir.³⁵

Eski medrese sisteminin ölümü ve yeni medrese sistemi

Bediüzzaman’ın eserleri bir bütün olarak incelendiğinde, kendisinin klasik medrese sisteminde devrim yaptığı rahatlıkla söylenebilir. Mesela, O’na göre kendisinin Van Medresesi ölmüş, ama ona bedel Isparta Medresesi hayat bulmuştur:

“Evet, lillahilhamd hem vefat eden Van medresesini Isparta medresesiyle ihya edip, oradaki ahbabları dahi, daha çok, daha kıymetdar talebeler ve ahbablarla ma-

30 Nursi, Kastamonu Lahikası, s. 79

31 <http://www.risale-inur.org/yenisite/moduller/sonsahitler/bolgeindex.php?id=112>. 1953 de Bediüzzaman’ı ziyaret eden Ahmet Gümüş, kendisinin İmam- Hatip okuluna kaydolacağını söyler. Bediüzzaman çok memnun olur. ‘Ben o okulları, eski zamanın mübarek medreseleri olarak kabul ediyorum’ der.

32 Nursi, Mektubat, s. 118

33 Hutbe-i Şamiye, s. 65

34 Bkz. Nursi, Asar-ı Bediyye, s. 362

35 Bkz. Nursi, Lem’alar, s. 259, Şualar, s.311, 486

nen ihya etti.”³⁶

Artık Bediüzzaman’ın dünyasında eski klasik medreselerin yerini Nur medreseleri almıştır. 1926 yılında sürgüne gönderildiği Barla, “ilk Nur Medresesidir.”³⁷ Bunu Isparta ve Isparta’nın Sav, İslamköy gibi beldeleri takip eder. Göle düşen bir taşın, göl içinde gittikçe genişleyen halkaların oluşmasına sebep olması gibi, Barla’da yazılan Nur Risaleleri gün geçtikçe etrafa yayılır, zamanla Türkiye’nin her tarafı Nur medreseleriyle dolar. Hatta dünyanın pek çok yerinde Nur medreseleri açılır, insanlık âlemi bu nurlu eserlerden istifade eder.

Aşağıdaki iktibaslar, Nur Risaleleriyle ortaya konulan yeni medrese sisteminin bazı nünunelerini gösterir:

“Cenab-ı Hak kemal-i merhametinden, Isparta’yı o Medresetü’z- Zehra hükmüne getirdi.”³⁸

“Evvelen: Cenab-ı Hakk’a yüzbin şükür ediyoruz ki, ellibeş sene bir gaye-i hayalim ve hayatımın bir neticesi olan Medresetü’z- Zehra’nın manevî hakikatını, siz Medresetü’z- Zehra erkânları tamamıyla gösteriyorsunuz.”³⁹

“Ve o tazyikleri gören ve gayretin hararetiyle inbisat eden o envar-ı Kur’aniye; Barla yerine bu vilayeti, belki ekser memleketi bir medrese hükmüne getirdi.”⁴⁰

“Hem Hâfız Ali’nin, Sava gibi yerler, karyeler ve Isparta, birer Medrese-i Nuriye hükmüne geçmesi ve Risale-i Nur’un sadık şakirdleri hârikulâde olarak günden güne yükselmeleri ve tenevvür etmeleri, bizleri belki Anadolu’yu belki Âlem-i İslâm’ı mesrur ve müferrah eden bir hakikatlı haber telakki ediyoruz.”⁴¹

“Zâten o Medrese-i Nuriye şakirdleri benim nazarımda, eskiden beri bir gaye-i hayalim olan Medresetü’z- Zehra’nın talebeleri suretinde düşünüyordum.”⁴²

36 Nursi, Lem’alar, s. 250

37 Nursi, Emirdağ Lahikası 1, s.152

38 Nursi, Kastamonu Lahikası, s. 206

39 Nursi, Emirdağ Lahikası 2, s. 109

40 Nursi, Mektubat, s. 363

41 Nursi, Kastamonu Lahikası, s. 107

42 Nursi, Kastamonu Lahikası, s. 251

“Eşref namında on yaşında bir masum çocuğun; köyünü, malını terkedip, iki gün mesafeden gelip hiç yazı yazmadığı halde, on gün zarfında Risale-i Nur’u yazmağa muvaffak olması, Risale-i Nur’un bir kerameti olduğu gibi, Medrese-i Nuriye’nin de hârîka bir çiçeğidir.”⁴³

“Medrese-i Nuriye’nin hanımlar talebeleri; evrad-ı Kur’aniye ile dualarıyla, evratlarıyla çalışkan kalemlere manevî yardımları çok güzeldir.”⁴⁴

Her ev bir medrese

Eğitim başlıca iki şekilde yapılır:

1-Örgün eğitim.

2-Yaygın eğitim

Medresetü’z- Zehra, bir örgün eğitim projesidir. Bu proje, Bediüzzaman’ın hayatında bilfiil gerçekleşmemiştir. Ama bu projenin yaygın eğitim şeklinde gerçekleştiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Ülkemizin pek çok yerlerinde ve dünyanın nice yerlerinde irili ufaklı Nur ders halkaları meydana getirilmiş, buralarda İslamî hakikatler hem teorik olarak mütalaa edilmiş, hem de pratik olarak uygulanmaya çalışılmıştır.

Bediüzzaman’ın çok daha önem arzeden bir başka hedefi vardır: O da “her evin bir medrese olmasıdır.”

O, şöyle hedef gösterir:

“Haneniz bir küçük Medrese-i Nuriye, bir mekteb-i irfan olsun...”⁴⁵

“Her bir adam eğer hanesinde dört-beş çoluk çocuğu bulursa kendi hanesini bir küçük Medrese-i Nuriyeye çevirsin.”⁴⁶

Rusyaya medrese

43 Nursi, Kastamonu Lahikası, s. 133

44 Nursi, Kastamonu Lahikası, s. 133

45 Nursi, Hanımlar Rehberi, s. 29

46 Nursi, Emirdağ Lahikası 2, s. 104

Bediüzzaman'ın Medrese açma fikri, sadece Doğu ile alakalı olmayıp dünyanın başka yerlerini de içine almaktadır. 1908 de meydana gelen 2. Meşrutiyet ilanından sonra gittiği Tiflis'de yaşadığı şu olay bunun açık bir delilidir:

Van'a gitmek üzere İstanbul'dan ayrılır, Batum yoluyla Van'a giderken Tiflis'e uğrar. Tiflis'de, Şeyh San'an Tepesine çıkar. Dikkatle etrafı temaşa ederken yanına bir Rus polisi gelir. Aralarında şu muhavere cereyan eder:

– Niye böyle dikkat ediyorsun?

– Medresemın plânını yapıyorum.

– Nerelisin?

– Bitlisliyim.

– Bu Tiflis'dir!

– Bitlis, Tiflis birbirinin kardeşidir.

– Ne demek?

– Asya'da Âlem-i İslâm'da üç nur birbiri arkasında inkişafa başlıyor. Sizde birbiri üstünde üç zulmet inkişafa başlayacaktır. Şu perde-i müstebidane yırtılacak, takalüs edecek, ben de gelip burada medresemi yapacağım.

– Heyhat!.. Şaşarım senin ümidine?

– Ben de şaşarım senin aklına! Bu kışın devamına ihtimâl verebilir misin? Her kışın bir baharı, her gecenin bir neharı vardır.

– İslâm, parça parça olmuş?

– Tahsile gitmişler. İşte Hindistan, İslâmın müstaid bir veledidir; İngiliz mekteb-i idadisinde çalışıyor. Mısır, İslâmın zeki bir mahdumudur; İngiliz mekteb-i mülkiyesinden ders alıyor. Kafkas ve Türkistan, İslâmın iki bahâdır oğullarıdır; Rus mekteb-i harbiyesinde talim ediyorlar. İlä âhir...

Yahu, şu asilzade evlâd, şehadetnamelerini aldıktan sonra, herbiri bir kıt'a başına

geçecek, muhteşem âdil pederleri olan İslâmiyetin bayrağını âfâk-ı kemalâtta temevvüç ettirmekle, kader-i ezelinin nazarında feleğin inadına, nev-i beşerdeki hikmet-i ezeliyyenin sırrını ilân edecektir.⁴⁷

Bediüzzamanın “medrese” vasiyeti

Medresetü’z- Zehra, Bediüzzaman’ın hayatında fiilen gerçekleşmemekle beraber, açmış olduğu Nur Medreselerini Medresetü’z- Zehra’nın birer şubesi olarak görmüştür.

“Medresetü’z- Zehra’nın maddî tesisine çok maniler bulunduğundan, şimdilik Nur şakirdlerinin heyet-i mecmuasının dairesinden ibarettir.”⁴⁸

Üstteki cümlesinde yer alan “şimdilik” kaydı, ilerde Medresetü’z- Zehra’nın cisman de tezahür edeceğine bir işaret gibidir. Nitekim Bediüzzaman, Medresetü’z- Zehra’yı cismani surette bina etmeyi talebelerine bırakmış, bunu gerçekleştirmelerini vasiyet etmiştir.

Aşağıda anlatılan durum, meselemiz açısından gerçekten son derece dikkat çekici bir durumdur:

Bediüzzaman, 1908 yılında Doğu’da aşiretler içinde dolaşıp onların sorularına cevap verirken, gelecekle alakalı müjdeli tablolar çizmektedir. Veli bir zat kendisine şöyle itiraz eder:

“Sen ifrat ediyorsun, hayali hakikat görüyorsun, bizi de tahkir ediyorsun. Âhirzamandır, gittikçe daha fenalaşacak.”

Bediüzzaman da şöyle cevap verir:

“Herkese dünya terakki dünyası olsun, yalnız bizim için mi tedenni dünyasıdır? Öyle mi? İşte ben de sizinle konuşmayacağım, şu tarafa dönüyorum; müstakbeldeki insanlarla konuşacağım.

Ey yüzden tâ üçyüz seneden sonraki yüksek asrın arkasında gizlenmiş, sâkitane

47 Heyet, Tarihçe-i Hayat, s. 78-79

48 Nursi, Emirdağ Lahikası 1, s. 240

benim sözümlü dinleyen ve bir nazar-ı hafıyy-i gaybî ile beni temaşa eden (Said, Hamza, Ömer, Osman, Yusuf, Ahmed v.s.) size hitab ediyorum.

Tarih denilen mazi derelerinden sizin yüksek istikbalinize uzanan telsiz telgraf ile sizin ile konuşuyorum. Ne yapayım acele ettim, kışta geldim. Siz inşaallah cennet-âsâ bir baharda gelirsiniz. Şimdi ekilen nur tohumları, zemininizde çiçek açacaklar. Sizden şunu rica ederim ki, mazi kıt'asına geçmek için geldiğiniz vakit mezarıma uğrayınız. O çiçeklerin birkaç tanesini mezar taşı denilen, kemiklerimi misafir eden topırağın kapıcısının başına takınız."⁴⁹

Üstteki ifadelere bakıldığında, ilk hatıra gelen mana, Bediüzzaman'ın kabrine giderken bir demet çiçekle gidilmesidir. Hâlbuki bugün kabri bilinmediği gibi, kendisinin maksadı da zaten bir demet çiçek değildir. O, hayatının gayesi olan Medreset-üz Zehra'nın hayata fiilen geçirilmesini istemektedir. Üstteki kısmın devamında bu açık bir şekilde ifade edilmektedir:

"...Ey yüz sene sonra gelenler! Şu kal'anın başında bir Medrese-i Nuriye çiçeğini yapınız. Cismen dirilmemiş, fakat ruhen bâki ve geniş bir heyette yaşayan Medresetü'-z Zehra'yı cismanî bir surette bina ediniz."⁵⁰

Bediüzzaman Van'da toplamda 20 yıldan fazla kalmış, Van Kalesinin dibinde bulunan Horhor Medresesinde tedrisle meşgul olmuştur. Medreseler toptan kapatılınca, Van Kalesini bütün medreselerin ölümüne işaret olarak onların mezarları başında bir mezar taşı olarak hayal eder. Yüzyıl sonraki neslin burada Medresetü'-z Zehra'yı cismanî bir surette bina etmesini vasiyet eder.

Konuyu, O'nun şu ifadeleriyle noktalayabiliriz:

"Olmaz ve olamaz; medreseler hayatlanacaktır vesselâm..."⁵¹

Ek 1

(Bediüzzamanın, 1908' de Doğu'da aşiretler arasındaki seyahatinde onların suallerine verdiği cevaplardan meydana gelen Münazarat isimli eserindeki Medrese-

49 Nursi, Emirdağ Lahikası 2, s. 110-111

50 Nursi, Emirdağ Lahikası 2, s. 111

51 Nursi, Muhakemat, s. 51

tü'z-Zehra ile ilgili kısım)⁵²

“Eyyühe'l - avâm! Şimdi Allahısmarladık, siz durunuz; havas ile konuşulacak bir dâvâm var. Hükûmet ve eşraf ve İttihad-Terakkîye -mason olmayan kısmına karşı-bir mühim meselem var.

Ey tabaka-i havâss! Biz, avâm ve ehl-i medrese, sizden hakkımızı isteriz.

S - Ne istersin?

C -

-Sözünüzü, filiniz tasdik etmek.

-Başkasının kusurunu kendinize özür göstermemek.

-İşi birbirine atmamak.

-Üzerinize vâcip olan hizmetimizde tekâsül etmemek.

-Vasıtanızla zâyi olan mâfâtı telâfi etmek.

-Ahvâlimizi dinlemek, hâcetimizle istişare etmek, bir parça keyfinizi terk etmek ve keyfimizi sormak istiyoruz.

Elhasıl: Vilâyât-ı şarkiye ve ulemanın istikbalini temin etmek istiyoruz. İttihad ve Terakki mânâsındaki hissemizi isteriz. Üzerinizde hafif, yanımızda çok azim bir şey isteriz.

S - Maksadını müphem bırakma, ne istersin?

C - Câmîü'l- Ezher'in kızkardeşi olan, Medresetü'z-Zehra namıyla dârülfünunu mutazammın pek âli bir medresenin Bitlis'te ve iki refikasıyla Bitlis'in iki cenahı olan Van ve Diyarbakır'da tesisini isteriz. Emin olunuz, biz Kürtler başkalara benzemiyoruz. Yakînen biliyoruz ki, içtimaî hayatımız Türklerin hayat ve saadetinden neşet eder.

52 Nursi, Münazarat, s. 78-85

S - Nasıl? Ne gibi? Niçin?

C - Ona bazı şerait ve varidat ve semerat vardır.

S - Şeraiti nedir?

C - Sekizdir.

Birincisi: Medrese-nâm melûf ve menus ve cazibedar ve şevk-engiz itibarı olduğu halde büyük bir hakikati tazammun ettiğinden, rağabatı uyandıran o mübarek medrese ismiyle tesmiye.

İkincisi: Fünun-u cedideyi, ulûm-u medaris ile mezc ve derc; ve lisân-ı Arabî vâcip, Kürdî câiz, Türkî lâzım kılmak.

S - Şu mezcde ne hikmet var ki, o kadar taraftarsın, daima söylüyorsun?

C - Dört kıyas-ı fâsit ile hâsıl olan safsatanın zulmünden muhakeme-i zihniyeyi halâs etmek, meleke-i feylesofanenin taklid-i tufeylâneye ettiği mugalâtayı izâle etmek.

S - Ne gibi?

C - Vicdanın ziyası, ulûm-u dîniyedir. Aklın nuru, fünun-u medeniyedir. İkisinin imtizacıyla hakikat tecellî eder. O iki cenah ile talebenin himmeti pervaz eder. İftirak ettikleri vakit, birincisinde taassup, ikincisinde hile, şüphe tevellüd eder.

Üçüncü şart: Zülcenaheyn, Kürtlerin ve Türklerin mutemedi olan Ekrad ulemasının veya istinâs etmek için lisan-ı mahallîye âşına olanları müderris olarak intihap etmektir.

Dördüncüsü: Ekradın istidatları ile istişare etmek, onların sabavet ve besatetlerini nazara almaktır. Zira çok libas var; bir kamete güzel, başkasına çirkin gelir. Çocukların talimi, ya cebirle, ya hevesatlarını okşamakla olur.

Beşinci şart: Taksimü'l-a'mâl kaidelerini bitamamihâ tatbik etmek-tâ şubeler birbirine medhal ve mahreç olmakla beraber, herbir şubeden mütehasıs çıkabilsin.

Altıncı şart: Bir mahreç bulmak ve müdavimlerin tefeyyüzünü temin etmek; hem

de mekâtib-i âliye-yi resmîyeye müsavi tutmak ve imtihanları, onların imtihanları gibi müntiç kılmak, akîm bırakmamaktır.

Yedinci şart: Dâru'l-muallimîni muvakkaten şu dârülfünun dairesinde merkez kılmak, mezc etmektir. Tâ ki, intizam ve tefeyyüz ondan buna geçsin ve fazilet ve diyanet, bundan ona geçsin; tebâdül ile herbiri ötekine bir kanat verip zülcenaheyn olsun.

S - Varidatı nedir?

C - Hamiyet ve gayret.

S - Sonra?

C - Şu medrese, çekirdek gibi bilkuvve bir şecere-i tûbâyı tazammun eyliyor. Eğer hamiyet ve gayretle yeşillense, tabiatıyla madde-i hayatını cezb ile sizin kuru kesenizden istiğna edecektir.

S - Ne cihetle?

C - Çok cihetle.

Brincisi: Evkaf, hakkıyla intizama girse, şu havuza tevhid-i medâris tarikiyle bir mühim çeşmeyi akıtacaktır.

İkincisi: Zekâttır. Zira biz hem Hanefî, hem Şâfiîyiz. Bir zamandan sonra o Medresetü'z-Zehra İslâmiyete ve insâniyete göstereceği hizmetle, şüphesiz bir kısım zekâtı bil'istihkak kendine münhasır edecektir. Bâhusus, zekâtın zekâtı da olsa kâfidir.

Üçüncüsü: Şu medrese neşredeceği semeratla, tamim edeceği ziya ile, İslâmiyete edeceği hizmetle ukul yanında en âlâ bir mektep olduğu gibi, kulûb yanında en ek-mel bir medrese, vicdanlar nazarında en mukaddes bir zaviyeyi temsil edecektir. Nasıl medrese, öyle de mektep, öyle de tekke olduğundan; İslâmiyetin iânât-ı milliyesi olan nüzur ve sadakat kısmen ona teveccüh edecektir.

Dördüncüsü: Mezkûr tebâdül için dârü'l-muallimîn ile imtizaç ettiğinden, dârü'l-muallimînin varidatı bir derece tevsi ile muvakkaten ve âriyeten- eğer müm-künse- verilse, bir zaman sonra istiğna edecek, o âriyeyi iade edecektir.

S - Bunun semeratı nedir ki, on, belki elli beş seneden beri bağıryorsun?

C - İcmali: Kürt ve Türk ulemasının istikbalini temin. Ve maarifi, Kürdistan'a medrese kapısıyla sokmak. Ve meşrutiyetin ve hürriyetin mehasinini göstermek ve ondan istifade ettirmektir.

S - İzah etsen fena olmaz.

C - *Birincisi*: Medarisin tevhid ve ıslahı...

İkincisi: İslâmiyeti, onu paslandıran hikâyat ve İsrailiyat ve taassubat-ı bârideden kurtarmak. Evet, İslâmiyetin şe'ni metanet, sebat, iltizam-ı hak olan salâbet-i diniyedir. Yoksa cehilden, adem-i muhakemeden neşet eden taassup değildir.

Bence taassubun en dehşetlisi, bazı Avrupa mukallitlerinde ve dinsizlerinde bulunur ki, sathî şüphelerinde muannidane ısrar gösteriyorlar. Burhan ile temessük eden ulemânın şâni değildir.

Üçüncüsü: Mehâsin-i meşrutiyeti neşir için bir kapı açmaktır. Evet, aşâirde meşrutiyeti incitecek niyet yoktur. Fakat istihsan edilmezse istifade edilmez; o daha zararlıdır. Hasta tiryakı zehir-âlûd zannetse, elbette istimal etmez.

Dördüncüsü: Maarif-i cedideyi medârise sokmak için bir tarık ve ehl-i medresenin nefret etmeyeceği saf bir menba-ı fûnun açmaktır. Zira mükerreren söylemişim: Fena bir tefehüm, meş'um bir tevehhüm şimdiye kadar set çekmiştir.

Beşincisi: Yüz defa söylemişim, yine söyleyeceğim: Ehl-i medrese, ehl-i mektep, ehl-i tekkenin musalâhalarıdır. Tâ, temayül ve tebadül-ü efkâriyle lâakal maksatta ittihad eylesinler. Teessüfle görülüyor ki, onların tebâyün-ü efkârı, ittihadı tefrik ettiği gibi; tehâlûf-ü meşâribi de terakkiyi tevkif etmiştir. Zira herbiri mesleğine taassup, başkasının mesleğine sathiyeti itibarıyla tefrit ve ifrat ederek, biri diğerini tatlil, öteki de berikini teşhil eyliyor.

Elhasıl: İslâmiyet hariçte temessül etse, bir menzili mektep, bir hücresi medrese, bir köşesi zaviye, salonu dahi mecmaü'l-küll, biri diğerinin noksanını tekmil için bir meclis-i şûrâ olarak, bir kasr-ı meşîd-i nuranî timsalinde arz-ı dîdar edecektir. Ayna kendince güneşi temsil ettiği gibi, şu Medresetü'z-Zehra dahi o kasr-ı İlâhîyi haricen temsil edecektir.

Eyyühe'l-eşraf! Biz size hizmet ettiğimiz gibi, siz de bize hizmet ediniz. Yoksa, ey bize vesayete muhtaç çocuk nazarıyla bakan ehl-i hükûmet, size itaat ettiğimiz gibi, saâdetimizi temin ediniz. Ve illâ, ey Kürt ve Türkün cemiyet-i milliye vazifesini bil'istihkak omuzunuza alan eski İttihad ve Terakki! İyi ettiniz mezc ettiniz. İyi etse- niz iyi; ve illâ "emanetleri ehline geri veriniz."

Ek 2

(Bediüzzamanın, 1951' de Bakanlar Kuruluna ve zamanın Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'ye gönderdiği mektup)⁵³

Heyet-i Vekile'ye ve Tevfik İleri'ye

"Ben hasta olmasaydım, ben de o mesele için vilayat-ı şarkıyeye gidecektim. Ben bütün ruh-u canımla Maarif Vekili'ni tebrik ediyorum. Hem ellibeş seneden beri, Medresetü'z-Zehra namında Şark Üniversitesinin tesisine çalışmak ve o üniversiteyi biri Van'da, biri Diyarbakir'de, biri de Bitlis'te olmak üzere üç tane veya hiç olmazsa bir tane Van'da tesis etmek için, Hürriyetten evvel İstanbul'a geldim. Hürriyet çıktı, o mesele de geri kaldı.

Sonra İttihadçılar zamanında Sultan Reşad'ın Rumeli'ye seyahatı münasebetiyle Kosova'ya gittim. O vakit Kosova'da büyük bir İslâmî dârülfünun tesisine teşebbüs edilmişti. Ben orada hem İttihadçılara, hem Sultan Reşad'a dedim ki:

"Şark böyle bir dârülfünuna daha ziyade muhtaç ve âlem-i İslâmın merkezi hük-mündedir." O vakit bana va'd ettiler. Sonra Balkan harbi çıktı, o medrese yeri istila edildi. Ben de dedim ki: "Öyle ise o yirmi bin altun lirayı Şark dârülfünununa veriniz." Kabul ettiler.

Ben de Van'a gittim. Ve bin lira ile Van gölü kenarında Artemit'te temelini attık-tan sonra harb-i umumî çıktı. Tekrar geri kaldı.

Esareten kurtulduktan sonra İstanbul'a geldim. Hareket-i Milliyeye hizmetim-den dolayı Ankara'ya çağırıldılar. Ben de gittim. Sonra dedim: "Bütün hayatımda bu dârülfünunu takib ediyorum. Sultan Reşad ve İttihadçılar yirmibin altun lirayı verdiler. Siz de o kadar ilâve ediniz." Onlar yüz ellibin banknot vermeye karar verdiler.

53 Nursi, Emirdağ Lahikası 2, s.183 - 184

Ben dedim: “Bunu meb’uslar imza etmelidirler.”

Bazı meb’uslar dediler: “Yalnız sen medrese usûlü ile sırf İslâmiyet noktasında gidiyorsun. Hâlbuki şimdi garblılara benzemek lâzım.”

Dedim: O vilayat-ı şarkıye Âlem-i İslâm’ın bir nevi merkezi hükmünde, fûnun-u cedide yanında ulûm-u diniye de lâzım ve elzemdir. Çünkü ekser enbiya şarkta ve ekser hükema garbda gelmesi gösteriyor ki, şarkın terakkiyatı din ile kaimdir (Haşiye).⁵⁴ Başka vilayetlerde sırf fûnun-u cedide okutturursanız da şarkta herhalde millet, vatan maslahatı namına, ulûm-u diniye esas olmalıdır. Yoksa Türk olmayan müslümanlar, Türk’e hakikî kardeşliği hissedemiycek. Şimdi bu kadar düşmanlara karşı teavün ve tesanüde mecburuz.

Şimdi ben zehir hastalığı ile ziyade rahatsız vaziyette ve çok ihtiyarlık sebebiyle ellibeş senelik bir gaye-i hayatımı görüp takib etmekten mahrum kaldığım gibi, Ankara’ya gidip şark terakkiyatının anahtarı olan bu müesseseye çalışanları ruh-u canımla tebrik etmekten dahi mahrum kalıyorum.

Yalnız otuzbeş sene evvel Ebuzziya matbaasında tab’edilen Münazarat ve Saykal-ül İslâmiyet namındaki eserim elbette Maarif Vekili’nin nazarından kaçmamış. Benim bedelime o eser konuşsun. Ben hayatımdan ümidim kesilmiş gibiyim. Fakat o azim üniversitenin temelleri ve esasatı ve manevî bir programı ve muazzam bir tedrisatı nev’inden Risale-i Nur’un yüzelli risalesini kendime tevkil ediyorum. Bu vatan ve milletin istikbalinin fedakâr genç üniversite talebelerine ve maarif dairesine arz edip bu meselede muvaffakiyete mazhar olan Tevfik İleri’nin bu biçare Said’e bedel Risale-i Nur’a himayetkârane sahib çıkmasını rahmet-i İlahîden niyaz ediyorum.

Çok hasta, çok ihtiyar, garib, tecrid içinde

54 (Haşiye) Hattâ o zamandan evvel Türk olmayan bir talebem vardı. Eski medresemde hamiyetli ve gayet zeki o talebem ulûm-u diniyeden aldığı hamiyet dersiyle her vakit derdi: Sâlih bir Türk elbette fâsik kardeşimden, babamdan bana daha ziyade kardeş ve akrabadır. Sonra aynı talebe tali’sizliğinden sırf maddî fûnun-u cedide okumuş. Sonra ben dört sene sonra onun ile görüşüm. Hamiyet-i milliye bahsi oldu. O dedi ki: “Ben şimdi râfîzi bir Kürdü, sâlih bir Türk hocasına tercih ederim.” Ben de “eyvah dedim, sen ne kadar bozulmuşsun.” Bir hafta çalıştım, onu kurtardım, eski hakikatlı hamiyetine çevirdim. Sonra Meclis-i Meb’usandaki bana muhalefet eden meb’uslara dedim: O talebenin evvelki hali Türk milletine ne kadar lüzumu var ve ikinci halinin ne kadar vatan menfaatına uygun olmadığını fikrinize havale ediyorum. Demek farz-ı muhal olarak siz başka yerde dünyayı dine tercih edip siyasetçe dine ehemmiyet vermeseniz de, herhalde şark vilayetlerinde din tedrisatına a’zâmî ehemmiyet vermek lâzım. O vakit bana muhalif meb’uslar da çıkıp o lâyihamı yüz altmış üç meb’us imza ettiler. Bu kadar imzayı taşıyan bir istidayı, elbette yirmiyedi sene istibdad-ı mutlak onu bozamamış.

Said Nursi**Ek 3**

(Bediüzzamanın, 1950 sonrasında Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes'e gönderdiği mektup)⁵⁵

Reisicumhur'a ve Başvekil'e

“Kabir kapısında ve seksen küsur yaşında, birkaç hastalıkla hasta bulunan ve ölüme kendini yakın gören bir biçare garip ihtiyar der ki:

Size iki hakikati beyan ediyorum:

Evvelâ: Sizlerin Pakistan ve Irak'la gayet muvaffakiyetkârane ittifakını, bu millete kemal-i samimiyetle, sürur ve ferah ile kazanmanızı bütün ruh u canımızla tebrik ediyoruz. Bu ittifakınızı, inşâallah dört yüz milyon İslâm'ın sulh-u umumiyesine ve selâmet-i ammenin teminine kat'î bir mukaddeme olarak ruhumda hissettim. Ve namaz tesbihatındaki kuvvetli bir ihtar ile bunu size yazmaya mecbur kaldım. Otuz-kırk seneden beri dünyayı ve siyaseti terkettiğim halde, şiddetli bir alâka ile bu ihtar-ı kalbînin sebebi: Elli seneden beri imanı kurtarmak için gayet kısa bir yolu bulan ve Kur'anın bu zamanda bir mucize-i maneviyesi olan Risale-i Nur'un Arabistan ve Pakistan'da her yerden daha ziyade tesirâtı olduğu ve makbul olması, hattâ aldığımız habere göre, mahkemece tesbit edilen mikdarın üç misli Risale-i Nur'un talebelerinin o havalide bulunmalarındır. Bu sır için âhir hayatımda kabir kapısında bu netice-i azîmeyi görmek ve beyan etmeye ruhen mecbur oldum.

Sâniyen: İrkçılık fikri, Emevîler zamanında büyük bir tehlike verdiği ve hürriyetin başında “kulüpler” suretinde büyük zararı görülmesi ve birinci harb-i umumîde yine ırkçılığın istimali ile mübarek kardeş Arapların mücahid Türklere karşı zararı görüldüğü gibi, şimdi de uhuvvet-i İslâmiyeye karşı istimal edilebilir ve istirahat-ı umumiye düşmanları gizli dinsizler, yine o ırkçılıkla büyük zarar vermeğe çalıştıklarına emareler görünüyor. Hâlbuki menfi hareketle başkasının zararıyla beslenmek, ırkçılığın seciye-i fitrîsi olduğu halde; evvelâ başta Türk milleti dünyanın her tarafında Müslüman olduğundan onların ırkçılıkları İslâmiyetle mezcolmuş, kabil-i tefrik değil. Türk, Müslüman demektir. Hattâ Müslüman olmayan kısmı, Türklükten de

55 Nursi, Emirdağ Lahikası 2, s.222 - 225

çıkışlar. Türk gibi Araplarda da Araplık ve Arap milliyeti İslâmiyetle mezcolmuş ve olmak lâzımdır. Hakikî milliyetleri İslâmiyettir. O kâfidir. İrkçılık, bütün bütün bir tehlike-i azîmedir. Sizin bu defaki Irak ve Pakistan'la pek kıymetdar ittifakınız, inşaallah bu tehlikeli ırkçılığın zararını def'edecek ve dört-beş milyon ırkçıların yerine, dört-yüz milyon kardeş Müslümanları ve sekiz-yüz milyon sulh ve müsâlemet-i umumiyyeye şiddetle muhtaç Hristiyan ve sair dinler sahiblerinin dostluklarını bu vatan milletine kazandırmaya tam bir vesile olacağına, ruhuma kanaat geldiğinden size beyan ediyorum.

Sâlisen: Altmışbeş sene evvel bir vali bana bir gazete okudu. Bir dinsiz müstemlekât nâzırı Kur'anı elinde tutup konferans vermiş. Demiş ki: "Bu, İslâmların elinde kaldıkça, biz onlara hakikî hâkim olamayız, tahakkümümüz altında tutamayız. Ya Kur'anı sukut ettirmeliyiz veyahut Müslümanları ondan soğutmalıyız."

İşte bu iki fikirle, dehşetli ifsad komitesi bu biçare, fedakâr, masum, hamiyetkâr millete zarar vermeye çalışmışlar. Ben de altmışbeş sene evvel bu cereyana karşı, Kur'an-ı Hakîm'den istimdad eyledim. Hakikate karşı kısa bir yol ve bir de pek büyük bir Dârülfünun-u İslâmiye tasavvuru ile, altmışbeş senedir, âhiretimizi kurtarmak ve onun bir faidesi olarak hayat-ı dünyeviyemizi de istibdad-ı mutlakdan ve dalaletin helâketinden kurtarmaya ve akvam-ı İslâmiyenin mabeynindeki uhuvvetini inkişaf ettirmeye iki vesileyi bulduk:

Birinci Vesilesi: Risale-i Nur'dur ki; uhuvvet-i imaniyenin inkişafına kuvvet-i iman ile hizmet ettiğine kat'î delil, emsalsiz bir mazlûmiyet ve âcizlik haletinde te'lif edilmesi ve şimdi âlem-i İslâm'ın ekserî yerlerinde ve Avrupa ve Amerika'ya da tesirini göstermesi ve ihtilâlcilere ve dinsiz felsefeye ve otuz seneden beri dehşetli bir surette maddiyyun ve tabiiyyun gibi dinsizlik fikrine karşı galebe çalması ve hiçbir mahkeme ve ehl-i vukuf dahi onları cerhedememesidir. İnşaallah bir zaman da, sizin gibi uhuvvet-i İslâmiyenin anahtarını bulan zâtlar, bu mu'cize-i Kur'aniyenin cilvesini âlem-i İslâm'a işittireceksiniz.

İkinci Vesilesi: Altmışbeş sene evvel Câmi-ül Ezher'e gitmek istiyordum. Âlem-i İslâm'ın medresesidir diye, ben de o mübarek medresede bir ders almaya niyet ettim. Fakat kısmet olmadı. Cenab-ı Hak rahmetiyle bir fikir ruhuma verdi ki: Câmi-ül Ezher Afrika'da bir medrese-i umumiye olduğu gibi; Asya, Afrika'dan ne kadar büyük ise, daha büyük bir dârülfünun, bir İslâm üniversitesi Asya'da lâzımdır. Tâ ki İslâm kavimlerini, meselâ Arabistan, Hindistan, İran, Kafkas, Türkistan, Kürdistan'daki

milletleri, menfi ırkçılık ifsad etmesin. Hakikî, müsbet ve kudsî ve umumî milliyet-i hakikiye olan İslâmiyet milliyeti ile *إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ* Kur'anın bir kanun-u esasîsinin tam inkişafına mazhar olsun. Ve felsefe fûnunu ile ulûm-u diniye birbiriyle barışsın ve Avrupa medeniyeti, İslâmiyet hakaikıyla tam musalaha etsin. Ve Anadolu'daki ehl-i mekteb ve ehl-i medrese birbirine yardımcı olarak ittifak etsin diye vilayat-ı şarkiyenin merkezinde hem Hindistan, hem Arabistan, hem İran, hem Kafkas, hem Türkistan'ın ortasında Medresetü'z- Zehra manasında, Câmi-ül Ezher üslûbunda bir dârülfünun; hem mekteb, hem medrese olarak bir üniversite için, tam ellibeş senedir Risale-i Nur'un hakaikına çalıştığım gibi, ona da çalışmışım. En evvel bunun kıymetini (Allah rahmet etsin) Sultan Reşad takdir edip yalnız binasını yapmak için yirmi bin altun lira verdiği gibi, sonra ben eski harb-i umumîdeki esaretimden döndüğüm vakit, Ankara'da mevcut 200 meb'ustan 163 meb'usun imzası ile 150 bin lira, o zaman paranın kıymetli vaktinde, aynı o üniversite için vermeyi kabul ve imza ettiler. Mustafa Kemal de içinde idi. Demek, şimdiki para ile beş milyon liraya yakın bir tahsisat vermekle, tâ o zamanda böyle kıymetdar bir üniversitenin tesisine her şeyden ziyade ehemmiyet verdiler. Hattâ dinde çok lâkayd ve garblılaşmak ve an'anattan tecerrüd etmek taraftarı bulunan bir kısım meb'uslar dahi onu imza ettiler.

Yalnız onlardan ikisi dediler ki: "Biz şimdi ulûm-u an'ane ve ulûm-u diniyeden ziyade garblılaşmaya ve medeniyete muhtacız."

Ben de cevaben dedim:

"Siz, farz-ı muhal olarak, hiçbir cihette ihtiyaç olmasa da ekser enbiyanın Asya'da, şarkta zuhuru ve ekser hükemanın ve feylesofların garbda gelmelerinin delaletiyle; Asya'yı hakikî terakki ettirecek, fen ve felsefenin tesiratından ziyade hiss-i dinî olduğu halde, bu fitrî kanunu nazara almayarak garblılaşmak namıyla an'ane-i İslâmiyeyi bıraksanız ve lâdinî bir esas yapsanız dahi, dört-beş büyük milletlerin merkezinde olan vilayat-ı şarkiyede millet, vatan selâmeti için dine, İslâmiyet'in hakaikına kat'iyen taraftar olmak, size lâzım ve elzemdir. Binler misallerinden bir küçük misal size söyleyeceğim:

Ben Van'da iken, hamiyetli Kürd bir talebeme dedim ki:

"Türkler İslâmiyete çok hizmet etmişler. Sen onlara ne niyetle bakıyorsun?" dedim.

Dedi: “Ben Müslüman bir Türk’ü, fâsık bir kardeşime tercih ediyorum. Belki babamdan ziyade ona alâkadarım. Çünkü tam imana hizmet ediyorlar.”

Bir zaman geçti (Allah rahmet etsin) o talebem, ben esarette iken, İstanbul’da mektebe girmiş. Esaretten geldikten sonra gördüm. Bazı ırkçı muallimlerden aldığı aks-ül amel ile, o da Kürdçülük damarı ile başka bir mesleğe girmiş. Bana dedi: “Ben şimdi gayet fâsık, hattâ dinsiz de olsa bir Kürd’ü, sâlih bir Türk’e tercih ediyorum.”

Sonra ben onu birkaç sohbetle kurtardım. Tam kanaatı geldi ki: Türkler, bu millet-i İslâmiyenin kahraman bir ordusudur.

Ey sual soran meb’uslar! Şarkta beş milyona yakın Kürd var. Yüz milyona yakın İranlı ve Hindliler var. Yetmiş milyon Arab var. Kırk milyon Kafkas var. Acaba birbirine komşu, kardeş ve birbirine muhtaç olan bu kardeşlere, bu talebenin Van’daki medreseden aldığı ders-i dinî mi daha lâzım? Veyahut o milletleri karıştıracak ve ırkdaşlarından başka düşünmeyen ve uhuvvet-i İslâmiyeyi tanımayan sırf ulûm-u felsefeyi okumak ve İslâmî ilimleri nazara almamak olan o merhum talebenin ikinci hali mi daha iyidir? Sizden soruyorum!

İşte bu cevabımdan sonra, an’ane aleyhinde ve her cihetle garblılaştırmak fikrini taşıyanlar, kalktılar imza ettiler. İsimlerini söylemeyeceğim, Allah kusurlarını afvetsin, şimdi vefat etmişler.

Râbian: Madem Reis-i Cumhur gayet mühim mesail-i siyasiye içinde şark üniversitesini en ehemmiyetli bir mesele yapıp, hattâ hârika bir tarzda altmış milyon liranın o üniversiteye sarfı için bir kanun çıkarmak derecesinde fevkalâde bir hizmet ile medresenin medar-ı iftihar ve kendisine büyük bir şeref verdiren bu medrese-i İslâmiyeye, eski hocalık hissiyatıyla başlaması, bütün şark hocalarını minnetdar etmiş. Ve şimdi orta-şarkta sulh-u umumînin temeltaşı ve birinci kal’ası olan bu üniversiteyi yine mesail-i azîme-yi siyasiye içinde yeniden nazara alması; elbette bu vatan, bu devlete, bu millete bu azîm faydeli hizmeti netice verecek. Ulûm-u diniye o üniversitede esas olacak. Çünkü hariçteki kuvvet tahribatı manevîdir, imansızlıklardır. O manevî tahribata karşı atom bombası, ancak manevî cihetinde maneviyattan kuvvet alıp o tahribatı durdurabilir. Madem ellibeş sene bu meseleye bütün hayatını sarfetmiş ve bütün dekaiki ile ve neticeleri ile tedkik etmiş bir adamın bu meselede re’yini almak ve fikrini sormak lâzım gelirken; Amerika’da, Avrupa’da bu meseleye dair istişareye kendinizi mecbur bildiğinizden, elbette benim de bu meselede söz

söylemeye hakkım var. Hamiyetkâr olan bütün bir millet namına sizden bekliyoruz.

Said Nursi

Kaynaklar

Nursi, Bediüzzaman Said

- Asarı Bediyye, (Osm.) tarihsiz.
- Emirdağ Lahikası 1-2, Envar Neşriyat, İstanbul 1993.
- Hanımlar Rehberi, Envar Neşriyat, İstanbul 1993.
- Hutbe-i Şamiye, Envar Neşriyat, İstanbul 1990.
- Kastamonu Lahikası, Envar Neşriyat, İstanbul 1993.
- Lem'alar, Envar Neşriyat, İstanbul 1993.
- Mektubat, Envar Neşriyat, İstanbul 1993.
- Muhakemat, Envar Neşriyat, İstanbul 1993.
- Münazarat, RNK Neşriyat, İstanbul 2006.
- Şualar, Envar Neşriyat, İstanbul 1993.
- Tarihçe-i Hayat, Envar Neşriyat, İstanbul 1993.